
Л. Л. Богачова, кандидат юридичних наук,
доцент Національного університету «Юри-
дична академія України імені Ярослава
Мудрого»

Принципи європейського і національного права (порівняльно- правовий аналіз критеріїв класифікації)

У статті розглядаються різні підходи до побудови системи принципів європейського і національного права, критично аналізуються найбільш поширені критерії їх класифікації, обґрунтовується необхідність застосування загальних принципів права ЄС у національному правопорядку України.

Ключові слова: *європейське право, національне право, класифікація, принципи права, Європейський суд.*

Класифікація принципів права має теоретичне і практичне значення. Вона дає змогу краще пізнати юридичну природу принципів права; установити вертикальні і горизонтальні зв'язки між різними групами (видами) принципів права в рамках одного і того ж їх роду; визначити місце кожного з них у системно-ієрархічній структурі права; виробити рекомендації щодо підвищення їх регулятивної ефективності. У процесі класифікації принципів права на особливу увагу заслуговують її критерії, які суттєво відрізняються у міждержавних (наднаціональних) і національних правових системах. Розглянемо їх на прикладі принципів права ЄС і права України.

Принципи права ЄС – це основні засади цієї правової системи, які визначають зміст правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності Союзу в цілому і його держав-членів [18, с. 135; 2, с. 58]. Європейський суд під загальними принципами права ЄС розуміє неписане право ЄС, а саме – загальні принципи міжнародного права та загальні правові принципи, що поділяються всіма державами-членами ЄС. Юридичною підставою включення принципів права до правової системи ЄС виступають установчі договори Союзу.

У європейській правовій доктрині переважно досліджуються критерії класифікації загальних принципів права ЄС. Так, В. Кернз залежно від джерел походження поділяє «принципи права, які є загальними для всіх держав-членів», на чотири групи: 1) загальні принципи, які походять з природи права Співтовариства; 2) ті, які є спільними для правового порядку декількох держав-членів; 3) основні права людини; 4) загальні принципи міжнародного права [11, с. 104]. Т. Хартлі, виходячи з широкого тлумачення поняття загальних принципів права, до числа найбільш важливих з них відносить основні права людини, юридичну визначеність (або юридичну безпеку), законні очікування, право бути вислуханим, юридичний професійний привілей (право на конфіденційний обмін інформацією між юристом і його клієнтом) [28, с. 143–171]. На думку К. Дейвіса, основними принципами права, на яких ґрунтуються всі правові системи, є принципи рівності, поваги основних прав людини, пропорційності, субсидіарності і правової визначеності [6, с. 164–165]. П. Свобода виділяє в окрему групу основні принципи функціонування Співтовариств і Європейського Союзу – принципи лояльності, солідарності, заборони дискримінації і субсидіарності [21, с. 30–31].

Принципи європейського права та проблеми їх класифікації розглядаються й у роботах російських і українських правознавців. Так, у підручнику «Право Європейського Союзу» за редакцією С. Кашкіна принципи права ЄС залежно від сфери їх дії поділяються на загальні і спеціальні. Загальні принципи права є досягненням сучасної європейської цивілізації, виражають сутність європейського права і знаходять своє відобра-

ження у законодавстві Євросоюзу і рішеннях його судових органів. Загальними принципами, на яких базується Євросоюз, є принцип свободи, демократії, поваги прав людини і основних свобод, принцип правової держави (§ 1 ст. 6 Договору про Євросоюз). Статус загальних принципів мають принцип пропорційності, рівності, правової визначеності, процесуальні принципи. Спеціальні принципи права підкреслюють особливості правового регулювання в окремих сферах суспільного життя і поширюються у межах певних галузей та інститутів права. Спеціальні принципи об'єднують різномірні за своїм характером принципи, зокрема: принципи діяльності ЄС (принцип законності, принцип гласності, принцип поваги національної індивідуальності держав-членів); галузеві принципи (принцип відповідальності забруднювача – у галузі екологічного права, принцип рівної оплати для чоловіків і жінок – у галузі трудового права); принципи економічної системи та економічної політики ЄС; принципи інституційного права ЄС; принципи правового положення особи та ін. Принципи, які визначають співвідношення правової системи Євросоюзу з правовими системами держав-членів, не включають до системи принципів права ЄС [18, с. 136–139; 10, с. 19]. Як відомо, до таких принципів відносять принцип верховенства права ЄС і принцип прямої дії права ЄС. Принцип верховенства права Європейського Союзу означає, що норми цієї правової системи мають більшу юридичну силу порівняно із нормами правових систем держав-членів. Юрисдикційні органи держав-членів: а) у разі протиріч між нормами права ЄС і національного права приймають рішення, користуючись джерелами права ЄС; б) тлумачать норми внутрішньодержавного права відповідно до норм права ЄС; в) у разі колізій між чинним законодавством ЄС та установчими договорами цієї організації призупиняють судовий процес і направляють запит до Суду ЄС. Якщо Суд ЄС визнає законодавчий акт ЄС недійсним, національні суди вирішують справу на підставі норм установчих договорів. Принцип прямої дії права Європейського Союзу має два аспекти: 1) право ЄС визнається правозастосовчими органами держав-членів як чинні та обов'язкові до виконання норми; 2) право ЄС безпо-

середньо наділяє фізичних та юридичних осіб конкретними правами, а державні органи – повноваженнями щодо їх захисту. Пряму дію мають не лише установчі договори, а й інші правові акти наднаціональних органів. Навіть якщо акти формально адресовані державам-членам, фізичні та юридичні особи можуть посилатися на них при розгляді справ у національних судах. Оскільки право ЄС значною мірою застосовується на території держав-членів і забезпечується національними судами, із системи принципів права Європейського Союзу недоцільно виключати принципи, що визначають співвідношення правової системи ЄС з національними правовими системами його держав-членів. З таким же успіхом можна було б виключити, наприклад, принцип субсидіарності. Цей принцип поширюється на сферу спільної компетенції ЄС і держав-членів, розмежовує сфери діяльності наднаціональних і національних органів. Стаття 1 Договору про Європейський Союз формулює субсидіарність як принцип, що зв'язує рівною мірою і Союз, і всі його держави-члени. Невиправданим є розгляд принципів діяльності Європейського Союзу як окремої групи поза системою принципів правової системи ЄС, адже сама діяльність ЄС регулюється також правом Союзу, якщо точніше – конституційним і адміністративним правом. А принципи права в цих галузях є складовими принципів права ЄС у цілому.

Л. Ентін розглядає принципи права ЄС (принцип верховенства європейського права, принцип прямої дії права ЄС, принцип інтегрованості норм європейського права у національні правові системи держав-членів, принцип юрисдикційного захисту європейського права) як найважливіші кваліфікаційні ознаки європейського права. Як самостійні характеризуються загальні принципи права (як джерело права) і основні (загальні) принципи побудови і функціонування інституційної структури ЄС. До останньої групи належать такі принципи, як пріоритетність правових розпоряджень, єдність і цілісність, забезпечення збалансованості інститутів і органів міжнародного (міждержавного) і наднаціонального характеру, субсидіарність і пропорційність [7, с. 54–64, 111–113, 127–133; 29, с. 66–67].

Р. Петров відстоює західноєвропейський підхід виділення лише загальних принципів права ЄС. При цьому під ними розуміється неписане право Співтовариства, а саме — загальні принципи міжнародного права та загальні правові принципи, що поділяються всіма державами-членами ЄС. До загальних принципів права автор відносить принципи поваги до фундаментальних прав людини, пропорційності, рівності або недискримінації, правової визначеності, дотримання процесуальних прав, субсидіарності [17, с. 40–44]. В. Фесенко пропонує загальні принципи права, що застосовуються у практиці Суду ЄС, за своєю правовою природою поділяти на: 1) принципи, що походять з установчих договорів, 2) загальні принципи права ЄС та 3) принципи, що ґрунтуються на судовій практиці Суду ЄС [27, с. 23–25]. Більш детальна класифікація принципів правової системи Євросоюзу наведена М. Марченко і О. Дерябіною. За способом виникнення вони розрізняють: а) загальні принципи права, закріплені в установчих договірних актах Євросоюзу (§ 1 ст. 6 Договору про Євросоюз, а також принципи рівноправності громадян ЄС, принцип свободи руху осіб, послуг, капіталів, принцип вільного руху товарів, принцип взаємних зобов'язань відповідальності держав-членів), і б) загальні принципи, які формулюються Європейським судом у процесі його повсякденної діяльності (принцип правової певності, принцип верховенства права ЄС відносно до національного права держав-членів, принцип прямої дії установчих договорів і правових актів, принцип єдності, принцип солідарності). За сферою дії виокремлюють: а) загальні принципи права; б) загально-визнані принципи міжнародного права, що діють у правовій системі Євросоюзу; в) функціональні принципи права ЄС (принцип прямої дії права ЄС, принцип верховенства права ЄС); г) принципи діяльності Євросоюзу, які визначають умови і порядок реалізації його компетенції (принцип законності, гласності, принцип пропорційності, принцип субсидіарності та ін.); д) спеціальні принципи права ЄС. За функціональним призначенням правові принципи можуть бути «спрямовуючими» — визначати основні напрями розвитку Євросоюзу (наприклад, принцип рівності громадян ЄС, вільний рух товарів

та ін.) і «корегуючими» – формулюватися Судом і конкретизувати «спрямовуючі» принципи [3, с. 192]. Автори намагаються обґрунтувати ще й ієрархічну систему принципів права ЄС: загальні принципи права ЄС у цілому – загальні принципи окремих його сфер та інститутів, а також загальні принципи національних правових систем держав-членів – окремі принципи права, які виникають на основі загальних [15, с. 279–290].

М. Аракелян, підтримуючи поділ принципів права ЄС на загальні і спеціальні, уточнює, що загальні принципи включають три групи: загальні принципи права (наприклад, принцип правової визначеності), загальні принципи європейського права (принципи субсидіарності і пропорційності), принципи міжнародного права (принцип незастосування сили, добросовісного виконання міжнародних зобов'язань). Спеціальні принципи об'єднують два типи принципів: галузеві (принцип однакової оплати чоловіків і жінок за однакову працю – у трудовому праві) і функціональні (принцип прямої дії та верховенства права ЄС) [2, с. 59–64].

Огляд класифікацій принципів європейського права свідчить про те, що єдиних, загальноновизнаних критеріїв їх поділу на певні групи не існує. Крім того, слід урахувувати, що система принципів права постійно доповнюється, оновлюється. Так, суттєві зміни в перелік принципів права були внесені Лісабонським договором, після прийняття якого в установчих договорах Євросоюзу закріплюються: принципи взаємовідносин між Союзом та державами-членами (принцип рівності держав-членів перед Договорами, принцип поваги національної індивідуальності держав-членів, принцип лояльної співпраці та ін.); загальні принципи функціонування Союзу (принцип забезпечення узгодженості між різними напрямками політики, принцип урахування потреб оточуючого середовища; принцип поваги статусу церков, релігійних та неконфесійних організацій та ін.); демократичні принципи (принцип представницької демократії; право кожного громадянина на участь у демократичному житті Союзу; визнання політичних партій на європейському рівні як громадських об'єднань, що сприяють формуванню європейської політичної свідомості

і виразу волі громадян Союзу; можливість громадян Союзу та їх об'єднань обговорювати заходи Союзу шляхом консультацій з його інститутами) [9].

У вітчизняній науковій і навчальній літературі під принципами права розуміють загальні вимоги до суспільних відносин і їх учасників, а також вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і впливають з ідей справедливості й свободи, визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи. Більшість російських і українських правознавців визнають поділ принципів права за змістом на загальносоціальні і спеціально-юридичні, а за сферою дії – на загальноправові (загальні), міжгалузеві, галузеві та принципи інститутів права [1, с. 76; 24, с. 189–190; 20, с. 388–392; 5, с. 374–378; 8, с. 197–199].

В. Копейчиков і С. Лисенков класифікують принципи права за їх функціональним призначенням і об'єктом відображення. За цим критерієм принципи права об'єдані в дві групи: 1) соціально-правові – відображають систему цінностей, що властиві суспільству і мають правову форму виразу (домінування загальнолюдських цінностей над інтересами класів, націй, єдність суспільних і особистих інтересів), і 2) спеціально-правові – узагальнюють засади формування та існування власне права як специфічного соціального явища. Останні включають загальноправові (принципи гуманізму, рівності громадян перед законом, демократизму, законності, взаємної відповідальності держави і особи), міжгалузеві і галузеві принципи права [23, с. 135–136].

На думку Р. Лившица, існує три групи міжгалузевих принципів права, кожна з яких відображає зміст права, а не його структуру. Перша група принципів характеризує ставлення до права і закону (закон не має зворотної сили; свобода полягає в дотриманні, а не ігноруванні законів та ін.); друга – ставлення до людини як найвищої цінності (усі люди народжуються вільними і рівними у правах; здійснення людиною своїх прав не повинно порушувати прав інших людей, презумпція невинуватості тощо); третя – пов'язана з установленням істини при вирішенні спорів, з дослідженням доказів (ніхто не може бути

суддею у власній справі; незнання закону не звільняє від відповідальності; відповідальність тільки за вину та ін.) [14, с. 197–198].

Ураховуючи різні рівні прояву принципів права, О. Скаун виокремлює: а) загальнолюдські (міжнародні, загальноцивілізаційні) принципи – гуманізму, юридичної рівності, свободи, демократизму, справедливості, законності); б) регіонально-континентальні – ті, що діють у межах декількох національних правових систем, у тому числі загальні принципи права ЄС; в) національні (внутрішньодержавні) принципи права. Національні принципи за сферою дії поділяються на загальноправові (до яких, на думку автора, належать також правові презумпції та аксіоми), багатогалузеві (міжгалузеві), галузеві, підгалузеві, інституційні [22, с. 277–279].

Відмінний від інших підхід до побудови системи принципів права обґрунтовує С. Погребняк. Залежно від значення принципів для системи права він розрізняє основоположні і похідні принципи права. Основоположні принципи права – це принципи, які лежать в основі права, утворюють його фундамент, на них ґрунтується право як загальнообов'язковий соціальний регулятор (справедливість, рівність, свобода, гуманізм). Усі інші принципи є похідними від основоположних, менш значущими і фундаментальними. Наприклад, похідним від загальних засад права визнається принцип верховенства права, гарантувати ефективну дію якого покликані принципи правової визначеності, пропорційності, добросовісності і розумності (останні за сферою дії автор відносить до загальних принципів права) [16, с. 24–38; 25, с. 68–70].

А. Колодій стверджує, що необхідно виділяти принципи, які право містить як відображення об'єктивно існуючих зв'язків у правовому регулюванні суспільних відносин (принципи системи), і принципи, властиві структурній організації системи права. У цьому випадку йдеться вже про зв'язки між його найважливішими частинами: публічним і приватним правом, окремими галузями права і т. ін. Автор пропонує таку класифікацію принципів права: 1) принципи правосвідомості; 2) принципи правотворення; 3) принципи правотворчос-

ті, а серед них законотворчості і нормотворчості; 4) принципи системи права: а) загальноправові (основні); б) міжгалузеві; в) галузеві; г) принципи інститутів права; 5) принципи структури права: а) загальносоціального і юридичного; б) публічного і приватного; в) регулятивного і охоронного; г) матеріального і процесуального; д) об'єктивного і суб'єктивного; 6) принципи правореалізації, а серед них принципи правозастосування; 7) принципи правоохорони, а серед них особливо принципи правосуддя і юридичної відповідальності. До загальносоціальних принципів права, що привносяться у нього політичною системою, належать: а) демократія; б) народовладдя; в) політичний плюралізм; г) автономність, незалежність і змагальність підсистем політичної системи; д) закріплення і забезпечення політичних прав і свобод і т. ін. (статті 1, 5, 6, 7, 8, 15, 25, 26 та ін. Конституції України). Основними юридичними принципами права є: 1) верховенство права; 2) верховенство закону; 3) точне і неухильне дотримання Конституції, міжнародних договорів, законів і підзаконних актів; 4) оптимальне вираження у нормативно-правових актах волі й інтересів народу, потреб суспільного розвитку; 5) забезпечення внутрішньої збалансованості правової системи, її інтеграція і диференціація на відповідні елементи тощо [12, с. 21–22; 13 с. 62–71].

В основу класифікації П. Рабіновича покладено характер цінностей, що відображені в принципах. Вона об'єднує такі групи принципів: загальнолюдські – зумовлені певним рівнем розвитку цивілізації, утілюють найкращі здобутки правової історії людства (закріплення в об'єктивному праві загальносоціальних прав людини); типологічні – відображають соціально-змістовну сутність юридичних систем певного історичного типу (принципи гуманізації, соціалізації, етнізації права); конкретно-історичні – відображають специфіку об'єктивного юридичного права певної держави у реальних соціальних умовах. Конкретно-історичні принципи права поділяються на загальні, галузеві і міжгалузеві [19, с. 120–123]. О. Уварова за функціональним призначенням принципів права розрізняє дві ієрархічні підсистеми: систему вимог до процесу правового регулювання і систему вимог до учасників суспільних відносин,

підкреслюючи, що взаємозв'язок і взаємодія принципів цих двох підсистем зумовлені тим, що своєю основою вони мають спільний фундамент, який становлять принципи справедливості, свободи, рівності і гуманізму [26, с. 57–67]. В. Бринцев та І. Андрущенко звертають увагу на вироблену Конституційним Судом України на основі всебічного аналізу Конституції України систему конституційних принципів, які отримали своє змістовне навантаження і додаткову інтерпретацію у практиці конституційного судочинства. У цій системі виокремлено п'ять підсистем принципів: 1) принципи, що декларують загальнолюдські цінності (проголошення утвердження і забезпечення прав і свобод людини головним обов'язком держави); 2) принципи, що декларують побудову державної влади (принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову); 3) принципи, що характеризують правову систему (принцип верховенства права); 4) принципи, які є правовою базою для реалізації основоположних соціальних прав (конституційні гарантії володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю); 5) принципи, що забезпечують діяльність системи правосуддя (право на захист прав і свобод судом) [4, с. 67–77].

Принципи права покладені в основу як національного, так і наднаціонального права, визначають зміст і спрямованість правового регулювання, надають правопорядку необхідний аксіологічний вимір. Оскільки Україна проголосила курс на євроінтеграцію, вона не може не враховувати принципи, на яких будуються Євросоюз і його правова система. Зазначені обставини обумовлюють необхідність введення загальних принципів європейського права у правову систему України, а отже – вироблення узгоджених підходів до їх класифікації, змістовної наповненості і застосування в юридичній практиці.

Список використаних джерел

1. Алексеев, С. С. Общая теория права [Текст] : учебник / С. С. Алексеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби : Проспект, 2008. – 576 с.
2. Аракелян, М. Р. Право Європейського Союзу [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко. – Одеса : Фенікс, 2012. – 390 с.

3. Бержель, Ж.-Л. Общая теория права [Текст] : пер. с фр. / Ж.-Л. Бержель ; под общ. ред. В. И. Даниленко. — М. : Изд. дом NOTA BENE, 2000. — 576 с.
4. Бринцев, В. Застосування та інтерпретація стандартів (принципів) правової держави в конституційному судочинстві [Текст] / В. Бринцев // Вісн. Конституц. Суду України. — 2008. — № 3. — С. 67–77.
5. Головистикова, А. Н. Проблемы теории государства и права [Текст] : учебник / А. Н. Головистикова, Ю. А. Дмитриев. — М. : Эксмо, 2005. — 832 с.
6. Дэйвис, К. Право Европейского Союза [Текст] : пер. со 2-го англ. изд. / К. Дэйвис. — Киев : Знання, 2005. — 406 с.
7. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека [Текст] : учеб. для вузов / рук. авт. кол. и отв. ред. Л. М. Энтин. — 2-е изд., пересм. и доп. — М. : Норма, 2005. — 960 с.
8. Загальна теорія держави і права [Текст] : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. — Х. : Право, 2009. — 584 с.
9. Кашкин, С. Ю. Европейский Союз: основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями [Текст] / С. Ю. Кашкин. — М. : ИНФРА-М, 2011. — 698 с.
10. Кашкин, С. Ю. Возможность использования принципов права Европейского Союза для интеграционных процессов в СНГ / СНГ, Россия и Европа : сб. ст.
11. Кернз, В. Вступ до права Європейського Союзу [Текст] : навч. посіб. : пер. з англ. / В. Кернз. — К. : Знання, КОО, 2002. — 381 с.
12. Колодій, А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / А. М. Колодій ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 1999.
13. Колодій, А. М. Принципи права: генезис, поняття, класифікація, місце і роль у правовій системі України [Текст] / А. М. Колодій // Право України (англомовна версія). — 2013. — № 1. — С. 62–71.
14. Лившиц, Р. З. Теория права [Текст] : учебник / Р. З. Лившиц. — М. : БЕК, 1994. — 224 с.
15. Марченко, М. Н. Правовая система Европейского Союза [Текст] : монография / М. Н. Марченко, Е. В. Дерябина. — М. : Норма : ИНФРА-М, 2012. — 704 с.
16. Погребняк, С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) [Текст] : монографія / С. П. Погребняк. — Х. : Право, 2008. — 240 с.
17. Право Європейського Союзу [Текст] : навч. посіб. / за ред. Р. А. Петрова. — К. : Істина, 2011. — 376 с.
18. Право Европейского Союза [Текст] : учеб. для вузов / под ред. С. Ю. Кашкина. — М. : Юрайт : Высш. образование, 2010. — 1119 с.

19. Рабінович, П. М. Основи загальної теорії права і держави [Текст] : навч. посіб. / П. М. Рабінович. — Вид. 10-те, допов. — Л. : Край, 2008. — 224 с.
20. Радько, Т. Н. Теория государства и права [Текст] : учеб. для вузов / Т. Н. Радько. — М. : Акад. Проект, 2005. — 816 с.
21. Свобода, П. Вступ до європейського права [Текст] / П. Свобода. — К. : К. І. С., 2006. — 280 с.
22. Скакун, О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) [Текст] : учебник / О. Ф. Скакун. — Харьков : Эспада, 2007. — 840 с.
23. Теорія держави і права [Текст] : навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін. ; за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — 368 с.
24. Теория государства и права [Текст] : учебник / под ред. Р. А. Ромашова. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2005. — 630 с.
25. Теорія держави і права [Текст] : посіб. для підготовки до держ. іспитів / Д. В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський, Г. О. Христова ; за заг. ред. О. В. Петришина. — 2-ге вид., допов. і змін. — Х. : Право, 2013. — 208 с.
26. Уварова, О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика [Текст] : монографія / О. О. Уварова. — Х. : «Друкарня МАДРИД», 2012. — 196 с.
27. Фесенко, В. І. Загальні принципи права в практиці суду ЄС [Текст] / В. І. Фесенко // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верхов. Ради України. — 2011. — Вип. 5 (8).
28. Хартли, Т. К. Основы права Европейского Сообщества [Текст] : пер. с англ. / Т. К. Хартли. — М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. — 703 с.
29. Энтин, Л. М. Актуальные проблемы европейского права [Текст] : учеб. пособие / Л. М. Энтин, М. Л. Энтин, С. А. Трыканова, И. В. Орина. — М. : Флинта : МПСИ, 2008. — 168 с.

Стаття надійшла 21 липня 2013 р.

Л. Л. Богачева

**Принципы европейского и национального права
(сравнительно-правовой анализ критериев классификации)**

В статье рассматриваются различные подходы к построению системы принципов европейского и национального права, критически анализируются наиболее распространенные критерии их классификации, обосновывается необходимость применения принципов права ЕС в национальном правовом порядке Украины.

Ключевые слова: европейское право, национальное право, классификация, принципы права, Европейский суд.

L. L. Bogacheva

**Principles of European and national law
(comparative legal analysis of the classification criteria)**

The article discusses various approaches to building a system of principles of European and national law. Criteria for classification principles of law differ significantly in international (supranational) and national legal systems.

The principles of EU law – it is the basic principles of the legal system to determine the content of law-making and law enforcement of the Union as a whole and its Member States. European Court of Justice under the general principles of EU law EU understands the unwritten law – namely, the general principles of international law and general legal principles shared by all Member States. In European legal doctrine mainly investigated classification criteria of general principles of law EU. Most of the principles of law divided by source of origin (general principles arising from the nature of Community law, and those that are common to the legal order of several Member States, fundamental human rights, the general principles of international law). In the works of Russian and Ukrainian lawyers principles of European rights are classified according to their scope for general and special. General principles of law is an achievement of modern European civilization, expressing the essence of European law and are reflected in the legislation of the European Union and the decisions of its courts. General principles on which the Union is founded, is the principle of liberty, democracy, respect for human rights and fundamental freedoms, the rule of law rank of general principles with the principle of proportionality, the principle of equality, the principle of legal certainty, procedural principles. Special principles of law emphasize the peculiarities of legal regulation in certain areas of public life and spread within certain industries and institutions of law. Special principles integrate heterogeneous in nature principles, in particular the principles of EU sectoral principles, principles of the economic system and economic policy EU institutional principles of EU law, the principles of legal status of the individual and others.

In domestic law theory under general principles of law understand the requirements of social relations and their participants, expressing the essence of law and the resulting ideas of justice and freedom, and determine the overall direction of the most significant features of the legal system. It is generally accepted prin-

principles of right division for content on societal and specially – law, and in scope – for general, intersectoral, sectoral institutions and principles of law. The general principles of law proposed classification principles of legal certainty, proportionality, fairness and reasonableness. Constitutional Court of Ukraine elaborated system of constitutional principles, which include: 1) the principles declared universal values; 2) the principles declared the construction of the government; 3) the principles that characterize the legal system; 4) principles, which provides the legal framework for the implementation of fundamental social rights; 5) principles that provide activities justice system.

The principles underlying the law, both national and supranational law, determine the content and direction of regulation, provide the necessary enforcement axiological measurement. Ukraine's course towards European integration necessitates the introduction of general principles of European law into the legal system of Ukraine, development of coordinated approaches to their classification, and content filling in the application of legal practice.

Keywords: *European law, national law, classification, principles of law, the European Court of Justice.*